

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ, ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ & ΔΡΑΣΕΩΝ
(με αλφαθητική σειρά)

Εβελίνα Αραβανή
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

*Λογοτεχνία: Η επιστήμη του λυτρωμού και της εκπλήρωσης.
Δράσεις Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής στο «Μικρό Παριζιάνικο
βιβλιοπωλείο» του «λογοτεχνικού φαρμακοποιού» κύριου Περντί.*

Ο Αλμπέρ Καμύ αναφέρει χαρακτηριστικά στον «Επαναστατημένο άνθρωπο»: «Τι είναι πραγματικά το μυθιστόρημα, αν όχι αυτός ο κόσμος όπου η δράση βρίσκει τη μορφή της, όπου δίνεται ένας επίλογος, όπου υπάρξεις αφοσιώνονται στις υπάρξεις, όπου κάθε ζωή παίρνει το πρόσωπο του πεπρωμένου. Ο μυθιστορηματικός κόσμος είναι η διόρθωση του πραγματικού κόσμου, όπως το επιθυμεί κατά βάθος ο άνθρωπος. Επειδή πρόκειται ακριβώς για τον ίδιο κόσμο. Ο πόνος είναι ο ίδιος, όπως και το ψέμα και ο έρωτας. Οι ήρωες μιλούν τη γλώσσα μας, έχουν τις αδυναμίες, τις δυνάμεις μας. Ο κόσμος τους δεν είναι ούτε πιο όμορφος ούτε πιο υποδειγματικός από τον δικό μας. Αυτοί όμως βαδίζουν μέχρι το τέλος του πεπρωμένου τους». Η τέχνη δεν μπορεί να αλλάξει τον κόσμο, όμως μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή της συνείδησης και των ορμών των ατόμων που θα αλλάξουν τον κόσμο. Ανοίγοντας τη σκέψη και τη φαντασία μας σε πολλές πιθανότητες σημασιών, η λογοτεχνία μάς καλεί σ' έναν διάλογο. Αναρωτιόμαστε έκπληκτοι, στην αρχή, «μα τι συμβαίνει εδώ»; Ύστερα, κάτι μας σταματά, κάτι μας καλεί να το διερευνήσουμε καλύτερα, να διερωτηθούμε πώς και γιατί μας συγκινεί ή μας προβληματίζει. Έτσι αρχίζει ο διάλογός μας μ' αυτήν. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να αναδειχθεί η λογοτεχνική γραφή ως πράξη επικοινωνίας και ως πεδίο ενσυναίσθησης. Με σημείο αναφοράς το συγκεκριμένο λογοτεχνικό βιβλίο προτείνονται δράσεις φιλαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, ώστε οι κρατούμενοι να έρθουν σε επαφή με την αξία της λογοτεχνικής ανάγνωσης, να μάθουν να την αντιμετωπίζουν ως μια περιπέτεια μετανάστευσης, προσωπικής βίωσης, μεταμόρφωσης σκέψης και προσωπικής αυτοβελτίωσης και να αντιληφθούν την απελευθερωτική δύναμη της δημιουργικής γραφής.

Θεμιστοκλής Γκόγκας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συνομιλώντας για τη θάλασσα.

Διαβάζοντας κανείς τον τίτλο του βιβλίου του Γιασάρ Κεμάλ «Η Θυμωμένη Θάλασσα», φέρνει στο νου του εικόνες μιας θάλασσας φουρτουνιασμένης, με τα πλοία να παραπαίουν ανάμεσα στα τεράστια κύματα...Ωστόσο, από τις πρώτες κιόλας σελίδες ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται ότι «Θυμωμένη Θάλασσα» δεν είναι παρά το παρωνύμιο ενός δυστυχισμένου περιθωριακού τύπου κάπου στην Κωνσταντινούπολη. Η θάλασσα είναι παρούσα, αφού ο κεντρικός ήρωας και όλα τα πρόσωπα του μυθιστορήματος είναι ψαράδες. Η θάλασσα στην πλοκή του έργου

είναι πότε γαλήνια και πότε ταραγμένη, αλλά ο κεντρικός ήρωας είναι μόνον απογοητευμένος και απελπισμένος. Πώς γίνεται η θάλασσα, αυτή η γαλήνια επιφάνεια, που πάνω της παιγνιδίζει το φως του ήλιου να γίνεται θεριό αγριεμένο; Και γιατί αυτός ο άνθρωπος είναι σαν την θυμωμένη θάλασσα και ποτέ γαλήνιος; Η θάλασσα φέρνει αναμνήσεις ξεγνοιασιάς: ήρεμα μεσημέρια και γλυκά δειλινά στην ακρογιαλιά· παιγνίδια στην άμμο, μέσα στην ραστώνη των διακοπών. Σε κάποιους άλλους, όμως, ξυπνάει θύμησης σκληρές· ζωές που χάθηκαν ή ένα «τείχος» που τους χώρισε από τη σύγχρονη «γη της επαγγελίας», σε ένα σκληρό ταξίδι στην αναζήτηση μιας μοίρας λιγότερο σκληρής από εκείνη της γενέθλιας γης. Η συζήτηση θα περιστραφεί στις δύο όψεις της θάλασσας: τη γλυκιά, εκείνη που νοσταλγεί αυτός που στερήθηκε την ελευθερία του, και τη σκληρή, εκείνη που προσπαθεί να ξεχάσει κανείς. Θα ανακαλέσουμε εικόνες και θα προκαλέσουμε ελεύθερες αφηγήσεις, σε έναν ακατέργαστο αλλά αυθόρμητο λόγο.

Πέτρος Δαμιανός
Σχολικές Δομές Ειδικού Σωφρονιστικού
Καταστήματος Νέων Αυλώνα
Η ζωή στο σχολείο της φυλακής.

Στο σχολείο μας, το οποίο λειτουργεί εντός του Ειδικού Σωφρονιστικού Καταστήματος Νέων Αυλώνα συνυπάρχουν τέσσερις δομές: Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο και Δημόσιο ΙΕΚ. Στοχεύει τόσο στον γραμματισμό των μαθητών μας όσο και την προετοιμασία επανένταξής τους στην κοινωνία, μετά την αποφυλάκισή τους. Καθόλη τη λειτουργία του, 35 από τους μαθητές, που συμμετείχαν στις Πανελλαδικές Εξετάσεις, φοιτούν πλέον στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εκτός των τυπικών μαθημάτων, πραγματοποιούνται κάθε χρόνο γύρω στα 25 προαιρετικά προγράμματα (πολιτιστικά περιβαλλοντικής αγωγής και αγωγής υγείας) στα οποία περιλαμβάνεται και η έκδοση σχολικής εφημερίδας με τον τίτλο «Προς Παθώντας...για το αύριο». Στη διάρκεια της πανδημίας του κορονοϊού, καθώς απαγορευόταν τόσο η διαζώσης όσο και η εξ αποστάσεως διδασκαλία, εφόσον δεν επιτρέπεται η χρήση υπολογιστών από τους μαθητές μας στο κελί τους, δημιουργήθηκε και υλοποιήθηκε η ιδέα λειτουργίας καλωδιακού τηλεοπτικού καναλιού, με την ονομασία «Προς Παθώντας TV», για την πραγματοποίηση τόσο της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης όσο και της επικοινωνίας με τους μαθητές μας. Οι μαθητές μας έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση, όπως και όλοι οι νέοι, καθώς το μόνο δικαίωμα που στερούνται ως έγκλειστοι είναι αυτό της ελευθερίας κίνησης. Όπως ομολογούν και οι ίδιοι, μέσα από την πολυπολιτισμικότητα που διακρίνει τη σχολική μας μονάδα, τις ποικίλες δράσεις που διενεργούνται κάθε σχολική χρονιά και τη μαθησιακή διαδικασία, το σχολείο αποτελεί πηγή ελευθερίας αλληλεπίδρασης και σεβασμού στη διαφορετικότητα.

Χαρίλαος Ζάραγκας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μία βιωματική δράση στον προαύλιο χώρο: Κινητική αγωγή και συναίσθηση.

Στο 9ο Διεθνές Θερινό Πανεπιστήμιο «Ελληνική Γλώσσα, Πολιτισμός και Μ.Μ.Ε. Γλώσσα και Ενσυναίσθηση» που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στο Ειδικό

Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Αυλώνα, 4 - 7 Ιουλίου 2023, θα διαμορφωθεί ένα Βιωματικό Εργαστήριο (Β.Ε.) Κινητικής Αγωγής και Ψυχοδράματος διάρκειας 90 λεπτών. Το Β.Ε. μπορούν να το παρακολουθήσουν οι νέοι του Σωφρονιστικού καταστήματος. Το Β.Ε. αναμένεται να οργανωθεί με βάση το θεωρητικό πλαίσιο της Κινητικής Αγωγής στην Εκπαίδευση και του Αναλυτικού Ψυχοδράματος, δηλαδή, εργασία σε ομάδα με ήπιας μορφής και έντασης κινητικές δραστηριότητες, μικρή αφήγηση αθλητικής ιστορίας, διαμοιρασμός ρόλων, εκδραμάτιση και συζήτηση. Πιο συγκεκριμένα, θέμα του εργαστηρίου είναι το πώς οι νέοι μπορούν να βιώσουν και να ενστερνιστούν μέσα από το Β.Ε. την ικανότητα συναίσθησης. Σκοπός του εργαστηρίου είναι η σύνδεση του αθλητικής ιστορίας με την ψυχοδραματική διαδικασία. Στόχος του είναι οι νέοι να εργαστούν σαν ομάδα και να εμπνευστούν την συναίσθηση στην καθημερινότητά τους. Το εργαστήριο αυτό φιλοδοξεί να προωθήσει την πλήρη επίγνωση της κατάστασης του άλλου και της έννοιας του συμμερίζομαι τα συναισθήματα των άλλων, μία σπουδαία ανθρώπινη αξία και έννοια, όπως είναι η συναίσθηση. Το συγκεκριμένο Β.Ε. είναι ένα χρήσιμο δεδομένο για την έρευνα των συγγραφέων σχετικά με τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την συναίσθηση.

Αναστασία Ζήση
Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Λέγοντας ξανά μια ιστορία για τον εαυτό μου.

Το εργαστήριο, διαμέσου της συμμετοχής των κρατούμενων, στοχεύει να προκαλέσει το ενδιαφέρον για τον τρόπο που οι ζωές μας διαμορφώνονται από μια ιστορία. Πώς σκέφτομαι και πώς μπορώ να σκεφτώ τη ζωή μου μέσα στη φυλακή; Πώς καταλαβαίνω το «μέσα» και πώς το «έξω»; Μπορώ να φανταστώ το δικό μου ταξίδι ζωής έξω από τη φυλακή; Μέσα από εικόνες, μεταφορές, αναμνήσεις, και διάλογο σχεδιάζουμε τον χάρτη του ταξιδιού προς την νέα μας ζωή: προορισμός, αποσκευές, χιλιόμετρα, στάσεις, μεταφορικά μέσα, εισιτήρια, συνταξιδιώτες. Οι κρατούμενοι ενθαρρύνονται να μιλήσουν για το πώς φαντάζονται μια επιθυμητή για εκείνους ζωή, και έναν εαυτό που δημιουργεί σχέση με αντικείμενα, πρόσωπα, φύση και χρόνο.

Μαρία Ιακώβου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αναγνωρίζοντας τον πολύγλωσσο εαυτό μας μέσα σε έναν μονόγλωσσο κόσμο.

Στόχος αυτού του βιωματικού εργαστηρίου είναι να αναμετρηθούμε με τις δικές μας πολυγλωσσικές ταυτότητες, τις δικές μας διαφορετικές γλωσσικές εμπειρίες, να μιλήσουμε για τις γλώσσες της ζωής μας και τις σχέσεις τους με τις γλώσσες των άλλων. Ζούμε τελικά σε έναν πολύγλωσσο ή μονόγλωσσο κόσμο; Έχουν όλες οι γλώσσες την ίδια αξία; Μήπως κάποιες γλώσσες τις θέλουμε στις ζωές μας και δεν φοβόμαστε να μιλάμε για αυτές, ενώ κάποιες άλλες ντρεπόμαστε να τις αναφέρουμε και τις αποκρύπτουμε; Για τον λόγο αυτό, ανατρέχουμε στις γλωσσικές μας βιογραφίες, (όχι βιογραφικά!!!) και γνωριζόμαστε ως ομάδα αναζητώντας τα δικά μας πολλαπλά γλωσσικά ερεθίσματα (πρώτες γλώσσες, δεύτερες γλώσσες, ξένες γλώσσες) με εργαλεία βιωματικά (βλ. γλωσσικό πορτρέτο και γλωσσικός δρόμος, Ιακονου, Νίηου & Τσιολί 2023) σε μια διαδικασία αυθόρμητη και διαισθητική.

Οδυσσέας Ιωάννου
Συγγραφέας, Στιχουργός

*Οι άνθρωποι είμαστε φτιαγμένοι από δεύτερες ευκαιρίες
ακριβώς όπως είμαστε φτιαγμένοι από τα λάθη μας.*

Οι άνθρωποι είμαστε φτιαγμένοι από δεύτερες ευκαιρίες ακριβώς όπως είμαστε φτιαγμένοι από τα λάθη μας. Τα επαναλαμβανόμενα. Κανένας δεν μπορεί να εξαντλεί την αυστηρότητά του στους άλλους αν πρώτα δεν το έχει κάνει με τον εαυτό του.

Οι δεύτερες ευκαιρίες που οφείλουμε όλοι να αναγνωρίζουμε ως δικαίωμα, δεν δίνονται μόνο για να αλλάξεις, αυτό είναι κάτι που στον πυρήνα του ίσως και να μην είναι εφικτό. Δίνονται για να αυξηθούν οι επιλογές που έχεις. Οι άνθρωποι με πολλές επιλογές, πέρα από πιο ελεύθεροι, είναι εκείνοι που έχουν δρόμους διαφυγής από τον κακό έως και σκοτεινό κομμάτι του εαυτού τους.

Κανένας μας δεν έχει γλιτώσει οριστικά από κάποια ενδεχόμενη κακιά στιγμή, ακόμη κι από ένα έγκλημα. Γλιτώνουμε καθημερινά όσο αναπτύσσουμε επιλογές να προχωρήσουμε από άλλους δρόμους. Αυτό είναι και ο ρόλος του Πολιτισμού, να μειώνει τις πιθανότητες να δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα μας κάνουν γίνουμε κάτι άλλο, κάτι για το οποίο δεν θα θέλαμε ποτέ να μάθουμε πως είμαστε ικανοί.

Αυτός πρέπει να είναι και ο ρόλος των σωφρονιστικών καταστημάτων. Όχι ο «τιμωρητικός» σωφρονισμός αλλά η δημιουργία επιλογών. Και οι συνθήκες ώστε αυτές οι επιλογές να είναι ένας εφικτός δρόμος.

Αντώνης Καμπάς
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μια Ψυχοκινητική παρέμβαση για την αυτοεκτίμηση.

Η Ομαδική Ψυχοκινητική Παρέμβαση (ΟΨΠ) είναι μια ολιστική θεραπευτική μέθοδος που τοποθετεί την θετική αυτοεκτίμηση ως τον μοναδικό σημαντικό παράγοντα - στόχο. Η ΟΨΠ αξιοποιεί το θεωρητικό υπόβαθρο της Γνωσιακής Συμπεριφορικής Παιχνιδοθεραπείας της Knell και της Ομαδικής Ψυχοθεραπείας του Yalom και ο σχεδιασμός της γίνεται με βάση τα ατομικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου. Στη συγκεκριμένη συνεδρία θα επιχειρήσουμε να ενισχύσουμε την αυτοεκτίμηση των φυλακισμένων νέων, μέσω εστίασης α) στη γνώση και την κυριαρχία που έχουν στο σώμα και τις ικανότητές τους και β) στην δύναμη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Με τη βοήθεια του κινητικού παιχνιδιού οι συμμετέχοντες θα συνειδητοποιήσουν τα οφέλη της ομαδικής προσπάθειας, αξιολογώντας τη σημαντικότητα της συνεισφοράς κάθε συμμετέχοντα στο ομαδικό εγχείρημα.

Κώστας Κανάκης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Ιφιγένεια Μουλίνου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γλώσσα, κοινωνία, ταυτότητα και ιδεολογία.

Στόχος αυτής της δράσης είναι η βιωματική προσέγγιση βασικών στοιχείων κοινωνιογλωσσολογίας και συγκεκριμένα η πολύπλευρη σχέση γλώσσας και κοινωνίας καθώς και η στοχοθετική κατασκευή ταυτότητας μέσω του λόγου ανά περίπτωση επικοινωνίας.

Το εργαστήριο που προτείνουμε έχει στόχο να κάνει τους εκπαιδευόμενους/κρατούμενους να συνειδητοποιήσουν πρακτικά τη στενή, συμβιωτική σχέση γλώσσας και κοινωνίας και τη σημασία των γλωσσικών επιλογών για την αυτοπαρουσίαση (αλλά και ετεροπαρουσίασή) μας ανάλογα με τους στόχους που επιδιώκουμε και τη στάση που κρατάμε. Μέσα από σύντομα γραπτά και προφορικά αποσπάσματα Κειμένων Μαζικής Κουλτούρας (ΚΜΚ) - δηλ. αποσπάσματα ποικίλων ειδών λόγου των ΜΜΕ, διαφημίσεις, τηλεοπτικές σειρές κλπ. - θα δείξουμε ότι μιλώντας οι άνθρωποι δίνουν (άλλοτε ηθελημένα και άλλοτε όχι) πληροφορίες για το ποιοι/ποιες είναι αλλά και για το ποια στάση υιοθετούν ως προς διάφορα θέματα της καθημερινότητας.

Στο βαθμό που θα θελήσουν να εμπλακούν άμεσα οι εκπαιδευόμενοι, μπορούμε να αρχίσουμε με τις γλωσσικές μας βιογραφίες: τα γλωσσικά μας ρεπερτόρια πάντα σε σχέση με το πού είμαστε και σε ποιους/ποιες μιλάμε. Στη συνέχεια μπορούμε να περάσουμε στα αποσπάσματα ΚΜΚ. Σε περίπτωση που δεν υπάρξει προθυμία εκ μέρους των εκπαιδευομένων, οι εκπαιδευτές μπορούν να αρχίσουν με τις δικές τους γλωσσικές βιογραφίες (σε μια προσπάθεια μείωσης της απειλής που ενδεχομένως συνιστά η έκθεσή των εκπαιδευομένων με δημόσιο λόγο) και να συνεχίσουν με τα ΚΜΚ.

Τα θέματα που θα προκύψουν από τα παραδείγματα θα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων,

- γεωγραφική ποικιλότητα
  - κοινωνική ποικιλότητα
  - υφολογική ποικιλότητα
  - γλώσσα και χιούμορ (συχνά με απαξιωτικό στόχο)
- Από τα παραπάνω ευελπιστούμε ότι θα προκύψει
- η γλωσσική κατασκευή ταυτότητας και
  - η ιδεολογική χρήση της γλώσσας.

Ελένη Καραντζόλα
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Ρούλα Κίτσιου
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

*“Ποια γλώσσα είναι η ομορφότερη / η χρησιμότερη / η καλύτερη;”:
Μια συζήτηση για τη γλώσσα και τις γλώσσες.*

Στο πλαίσιο αυτού του εργαστηρίου στόχος μας είναι να μοιραστούμε ιδέες, σκέψεις, εμπειρίες και ιστορίες σχετικά με τις γλώσσες που γνωρίζουμε, χρησιμοποιούμε ή θα θέλαμε να μάθουμε. Μέσα από τη συζήτηση και γλωσσικές δραστηριότητες, όπως το γλωσσικό πορτρέτο, θα καταστήσουμε ορατές γλώσσες και γλωσσικές ποικιλίες που χρησιμοποιούμε ή αποφεύγουμε να χρησιμοποιήσουμε, καθώς επίσης θα αναστοχαστούμε αναφορικά με τη γλωσσική χρήση σε ποικίλα κοινωνιογλωσσικά περιβάλλοντα, διερευνώντας ποιες γλώσσες μας ήταν πιο χρήσιμες κάθε φορά και με ποιον τρόπο. Συγκρίνοντας τις γλώσσες, αναζητώντας την *ομορφότερη*, τη

χρησιμότερη, την καλύτερη γλώσσα, στόχος μας είναι να αναδείξουμε κοινωνικά στερεότυπα και γλωσσικές προκαταλήψεις που σχετίζονται με την ιδεολογία της πρότυπης γλώσσας καθώς και με την έννοια της εθνικής γλώσσας. Μέσα από γλωσσικά παιχνίδια που ενισχύουν τον διαπολιτισμικό διάλογο, τη διαπολιτισμική επίγνωση και την πολλαπλογλωσσική ικανότητα, αυτό το εργαστήριο στοχεύει τελικά στην ανάπτυξη κριτικής γλωσσικής επίγνωσης σχετικά με τη γλωσσική χρήση σύμφωνα με το αξίωμα της σύγχρονης γλωσσολογίας ότι όλες οι γλώσσες είναι ίσες.

Γιώργος Κλώνος
Stanford University

*Συναντώντας το Άλλο:
Εξερευνώντας έναν Διαφορετικό Πολιτισμό.*

Η συνάντηση με ένα διαφορετικό πολιτισμό μας φέρνει αντιμέτωπους με το άγνωστο Άλλο, όπου χρειάζεται να επαναπροσδιορίσουμε τους ορισμούς και τις αξίες μας. Αυτό το διαφορετικό, το Άλλο από εμάς, υπάρχει ταυτόχρονα μέσα μας (όπως μας έδειξε η ψυχανάλυση) αλλά και στην κοινωνία μας. Ίσως, προσεγγίζοντας μια ξένη προς εμάς κουλτούρα γνωρίζουμε καλύτερα τη δική μας και τον εαυτό μας.

Μάνος Κοντολέων
Συγγραφέας – Κριτικός

Η ενσυναίσθηση ως κεντρικός άξονας κάθε λογοτεχνικής δημιουργίας.

Με μεγάλη χαρά χαιρετίζω τις εργασίες του 9^{ου} Διεθνούς Θερινού Πανεπιστημίου «Ελληνική Γλώσσα, Πολιτισμός και ΜΜΕ», με το ειδικότερο θέμα «Γλώσσα και Ενσυναίσθηση». Ένα θέμα ιδιαίτερα ενδιαφέρον στις μέρες μας, το οποίο και λόγω της ιδιότητάς μου ως συγγραφέα λογοτεχνικών κειμένων, με κινητοποιεί προσωπικά, καθώς ένα μεγάλο μέρος του έργου μου απευθύνεται σε νέους. Είμαι βέβαιος πως πολλά μπορούν να συζητηθούν στο πλαίσιο αυτής της ακαδημαϊκής δράσης, με εστίαση μάλιστα στο θέμα: Η λογοτεχνία και η τέχνη στην υπηρεσία της ενσυναίσθησης.

Γιατί τι άλλο προσπαθεί ο συγγραφέας ενός μυθιστορήματος, ακόμα και ενός απλού παραμυθιού, από το να ταυτιστεί - μέσω των ηρώων του - με την ψυχική κατάσταση ενός άλλου ατόμου, του αναγνώστη του δηλαδή, ελπίζοντας πως αυτός ο τελευταίος θα μπορέσει να κατανοήσει τις συμπεριφορές και τα κίνητρά του. Στην ουσία να συνομιλήσει με τον ίδιο του τον εαυτό.

Κεντρικός άξονας κάθε λογοτεχνικής δημιουργίας η διαδικασία της ενσυναίσθησης. Μια διαδικασία που συνδέει συγγραφέα με αναγνώστη.

Αναμένω με μεγάλη χαρά να μοιραστώ πολλά μαζί σας μέσα από τα κείμενα των πρακτικών του Διεθνούς Θερινού Πανεπιστημίου, όντας βέβαιος ότι τα περισσότερα θα με ενδιαφέρουν πάρα πολύ. Και όλη αυτή η διαδικασία σε έναν χώρο ιδιαίτερα ευαίσθητο, θα τον έλεγα και ιδιαίτερα σημαντικό, για κάποιον που θέλει να επικοινωνεί με τους νέους μέσω της Τέχνης του.

Λευτέρης Κουλιεράκης
Συγγραφέας, Οικονομολόγος

Λογοτιμήτης.

Η βάση της συμμετοχής μου στο πρόγραμμα στηρίζεται στο δεκαεξασέλιδο διήγημα με τον τίτλο «Λογοτιμήτης» και χωρίζεται σε τρία μέρη. Ανάγνωση, Εισαγωγή, Σχόλια. Το πρώτο μέρος του κειμένου αφορά τη γνωριμία και την μετέπειτα φιλία ενός γυμνασιόπαιδου του διπλανού χωριού με τον λογοτιμήτη βοσκό του Αγροτικού Καταστήματος Κράτησης Αγυιάς. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στην καθημερινότητα ενός ισοβίτη, ακουμπώντας ελαφριά και τις συνθήκες κράτησης. Και στο τρίτο μέρος η πλοκή επιστρέφει στις Αγροτικές φυλακές και βρίσκει τον βοσκό να έχει αποφυλακιστεί και τον ισοβίτη να εκτίει την ποινή του απ' τη θέση του φυτωριούχου. Η αφήγηση εστιάζει κυρίως στη συνάντηση δυο τελείως διαφορετικών κόσμων και με φόντο τις φυλακές επιχειρεί να θέσει κάποια ερωτήματα. Το παλαικό κατανοεί τη μετανεοτερικότητα, κι αντίστροφα; Υπάρχει φιλία μεταξύ δυο ηλικιακά και πολιτισμικά διαφορετικών ανθρώπων; Τι σημαίνει ελεύθερος άνθρωπος; Η ηθική κι ο κώδικας αξιών, ατομικός και συλλογικός, διαφέρουν εντός κι εκτός φυλακών; Τα σωφρονιστικά καταστήματα σωφρονίζουν; Ερωτήματα που θα μπου στην συζήτηση.

Βασιλική Κουτζεκλίδου
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Αθηνά Μάντζιου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο Οδηγός Εκπαίδευσης ΖΗΤώ: Από τη Θεωρία στην Πράξη.

Με οδηγό το «ΖΗΤώ», τον πρώτο οδηγό διδασκαλίας ελληνικών για έγκλειστους εκπαιδευόμενους, συμμετέχουμε σε εργαστήριο για την εφαρμογή του στην πράξη. Το εγχειρίδιο είναι δομημένο με βάση τις επικοινωνιακές ανάγκες τους, δηλαδή τις γραπτές (αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις, εξουσιοδοτήσεις) και τις προφορικές (διαλόγους, ακροάσεις) επικοινωνίες, με υπηρεσίες και φορείς μέσα κι έξω από τα Σωφρονιστικά Καταστήματα. Είναι ταξινομημένο με κριτήριο τη διάταξη των υπηρεσιών στις οποίες απευθύνεται. Επίσης, δίνει «χώρο» στους εκπαιδευόμενους να προσθέσουν τυχόν εμπειρίες, ανάγκες κι άγνωστες έννοιες. Την ίδια ελευθερία παρέχει και στους εκπαιδευτές τους ως προς την χρήση του. Δεν είναι ένα βιβλίο - εγκόλπιο, αλλά ένα βιβλίο - οδηγός. Στόχος του εργαστηρίου είναι να αναζητηθούν και να συζητηθούν οι καθημερινές ανάγκες και εμπειρίες των έγκλειστων μαθητών και να εξαχθεί μια (μικρο)διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σύμφωνα με αυτές. Βασική μας επιδίωξη είναι η ανάπτυξη επικοινωνιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών, κάνοντας χρήση δημόσιων κειμένων που απαιτούν τη συμπλήρωση συγκεκριμένων στοιχείων.

Οι συμμετέχοντες θα δοκιμάσουν να μπου στο ρόλο του εκπαιδευτή και να εφαρμόσουν μια (μικρο)διδασκαλία (2 x 45') με βάση το έντυπο υλικό που θα τους διανεμηθεί και θα αποτελείται από τυχαία ενότητα του εγχειριδίου. Δίνεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να δουλέψουν συνεργατικά σε ομάδες (2-3 ατόμων) ή και ατομικά. Στο ρόλο των μαθητών θα συμμετέχουν οι έγκλειστοι εκπαιδευόμενοι.

Βασιλική Κουτζεκλίδου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Δέσποινα Μαρία Μήτσιου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Εκ προθέσεως Δημιουργία.

Το *εκ προθέσεως* αποτελεί συγγραφική δημιουργία των έγκλειστων εκπαιδευόμενων. Ο τίτλος του παραπέμπει σε νομικό όρο, ωστόσο αναφέρεται και στην πρόθεση των εκπαιδευόμενων να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν σκέψεις, βιώματα και συναισθήματα στον έξω κόσμο. Με αφορμή λέξεις, φράσεις, εικόνες, ποιήματα και λογοτεχνικά κείμενα οι εκπαιδευόμενοι αφήνουν τον εαυτό τους ελεύθερο στο ταξίδι της γραφής. Στόχος, να κινητοποιηθεί η δημιουργική σκέψη και η φαντασία και οι εκπαιδευόμενοι να συνεργαστούν, να εκφραστούν, να επικοινωνήσουν και να δημιουργήσουν. Με αμοιβαίο σεβασμό στις ιδιαιτερότητες του καθενός και μέσω της διαδικασίας της γραφής και της ανάγνωσης γράφτηκαν κείμενα πλούσια σε ιδέες, συναισθήματα, έμπνευση και φαντασία. Κι όλα αυτά με *πρόθεση* να απελευθερωθούν εσωτερικά, να εκτονωθούν ψυχικά, να ενισχύσουν την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθηση.

Οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία στο πλαίσιο ενός βιωματικού εργαστηρίου διάρκειας δύο διδακτικών ωρών με αφορμή λέξεις και μέσω της καθοδήγησης από τις δύο εκπαιδύτριες να γράψουν ελεύθερα ένα κείμενο, να εκφραστούν και να μοιραστούν τις σκέψεις, τις ιδέες και τα συναισθήματα.

Βασίλειος Κούτρας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Εργαστήριο Προσωπικής Ανάπτυξης (1), (2), (3).

Για την προαγωγή της προσωπικής ανάπτυξης ενισχύουμε τους προστατευτικούς παράγοντες και μειώνουμε τους παράγοντες κινδύνου, συμβάλλοντας στην αποφυγή εμφάνισης κοινωνικά προβληματικών συμπεριφορών. Οι κατάλληλες παρεμβάσεις μπορεί να αποτρέψουν πολλές συμπεριφορές κινδύνου για τους νεαρούς ενήλικους. Οι παρεμβάσεις είναι απαραίτητο να προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως η ηλικία, η κουλτούρα, οι πολιτισμικές συνήθειες και άλλα ψυχοκοινωνικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους, ενώ παράλληλα να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Τα προγράμματα Ενδεδειγμένης Πρόληψης απευθύνονται σε άτομα που ήδη έχουν προβλήματα συμπεριφοράς. Η παροχή γνώσεων έχει πολύ μικρή ή και καμία επίδραση στη συμπεριφορά ή στη στάση. Η εστίαση στους κινδύνους είναι επίσης ανεπιτυχής, διότι συχνά νεαροί ενήλικες έλκονται από συμπεριφορές που ενέχουν κινδύνους. Η Ενδεδειγμένη Πρόληψη αξιοποιεί εκπαιδευτικές μεθόδους αλληλεπίδρασης και ενεργού βιωματικής μάθησης με στόχο την ενδυνάμωση, την υποστήριξη και την εκπαίδευση των ατόμων, ώστε να υιοθετήσουν θετικές στάσεις ζωής και να αναπτύξουν δεξιότητες (ατομικές και κοινωνικές) που να σχετίζονται με την προσωπική ανάπτυξη. Στο Εργαστήριο της Προσωπικής Ανάπτυξης οι δεξιότητες που θα ενισχυθούν είναι: η αυτοεκτίμηση, η διαχείριση συναισθημάτων, η ενσυναίσθηση, ο έλεγχος της παρορμητικής συμπεριφοράς, η επίλυση προβλημάτων και η λήψη αποφάσεων.

Λάκης Λαζόπουλος

Συγγραφέας, Ηθοποιός, Σκηνοθέτης.
Ο ρόλος, σωτηρία από τα ανθρώπινα.

Οι τρελοί δεν έχουν έξοδο από τον ρόλο.

Όποιος νομίζει ότι είναι Χίτλερ θα είναι Χίτλερ μέχρι τέλους.

Οι ηθοποιοί έχουν πάντα έξοδο από τον ρόλο. Μπορούν να είναι και Χίτλερ και Μαρξ και Άμλετ και Αϊνστάιν.

Η ικανότητα τους να εγκλωβίζουν μέρος της ιδεολογίας και της ζωής των ρόλων τους στους εαυτούς τους, δεν δίνει μόνο προστιθέμενη αξία στις γνώσεις τους αλλά μοναδική ευκαιρία απόδρασης από μέρος του χαλασμένου τους εαυτού.

Δηλαδή, οι ρόλοι παρέχουν «ανταλλακτικά» που βελτιώνουν την πνευματικότητα, και πολλές φορές διαμορφώνουν μία διαφορετική φιλοσοφία ζωής από αυτή που ήταν ταγμένοι να έχουν οι άνθρωποι πριν γίνουν ηθοποιοί.

Το έγκλημα είναι ένας ρόλος; Ένας ακόμα ρόλος;

Είναι μέρος του εαυτού μας; Είναι μία πράξη από το σύνολο των άλλων πράξεων μας; Μπορεί να αποχωριστεί από τον χαρακτήρα ενός ανθρώπου; Οι δικαιολογίες που προβάλλει ο εαυτός μας σε μια τέτοια πράξη είναι τελικά ένα επιπλέον βάρος για τον χαρακτήρα μας ;

Μήπως η μελέτη ρόλων διαφορετικών ψυχοσυνθέσεων, διαφορετικών απόψεων , διαφορετικών φιλοσοφιών, είναι ένας τρόπος ενός ανθρώπου που φυλακίζεται να διαφύγει σταδιακά από τα γενεσιουργά αίτια της «εγκληματικής» φυσιολογίας του;

Μπορεί ένας «κακός» άνθρωπος να διολισθήσει μέσω των ρόλων σε έναν καλύτερο άνθρωπο;

Θανάσης Λάλας
Δημοσιογράφος, Ζωγράφος
Η μουτζούρα, η υπογραφή μας.

Η μουτζούρα είναι η υπογραφή μας! Ναι, ισχύει αν το καλοσκεφτούμε. Κανείς δεν μπορεί να αντιγράψει την μουτζούρα του άλλου. Καθένας έχει την δίκη του καταγραφή της μοναδικότητας του. Αν το ζητούμενο είναι η μοναδικότητα μας που δημιουργεί κάτι το μοναδικό και αυτοτελές, τότε απαιτείται να πιστέψουμε στην μουτζούρα μας, σε αυτό που έρχεται από μέσα μας και ζωγραφίζει, σκιαγραφεί, την δική μας εσωτερική χώρα. Η προσωπική κατάθεση του καθενός μας είναι το πολύτιμο που απαντάει στο αναπάντητο ερώτημα: «γιατί ζούμε αφού αργά ή γρήγορα όλοι αντιμετωπίζουμε την μοναδική αλήθεια που είναι ο θάνατος»!

Θανάσης Λάλας
Δημοσιογράφος, Ζωγράφος
Η χρησιμότητα του άχρηστου.

Η χρησιμότητα του άχρηστου είναι μια αυτοβιογραφική προσέγγιση της σχέσης ενός εφήβου με τον πατέρα του. Είναι το γύρισμα της πλάτης στους συμβατούς δρόμους ανάδειξης της αξίας του ταλέντου της προσωπικότητας ενός ανθρώπου που έχει τα δικά του όνειρα και την δίκη του οπτική για το τι θέλει η ψυχή του. Ενός νέου ανθρώπου που πιέζεται από τους γύρω του, κυρίως τους γονείς του, να ικανοποιήσει

τα χαμένα όνειρα των άλλων, αδιαφορώντας για τα όνειρα τα δικά του! Η χρησιμότητα του άχρηστου είναι η επιβράβευση ενός ανθρώπου που από κοινωνικό σκουπίδι γίνεται διαμάντι χρήσιμο στην κοινωνία. Η χρησιμότητα του άχρηστου είναι ο κόσμος ανάποδα που αποδεικνύει ότι κανένα σύστημα δεν μπορεί να αποφασίσει τελεσίδικα για τον δρόμο που πρέπει ή μπορεί να πάρει ένας Άνθρωπος για να βρει τον εαυτό του!

Ευγενία Μαγουλά
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γεωργία Κατσούδα
Κέντρον Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων,
Ακαδημία Αθηνών

Ο θαυμαστός κόσμος της γλώσσας. Ανακαλύπτω τους γλωσσικούς μηχανισμούς μέσα από γελοιογραφίες, διαφημίσεις, ανέκδοτα και γλωσσοπαίγνια.

Το εργαστήριο έχει ως στόχο να βοηθήσει τους νέους να ανακαλύψουν πώς λειτουργεί η μητρική τους γλώσσα και πώς μπορούμε, ξεκινώντας από τους μικρότερους γλωσσικούς ήχους, να διαφοροποιήσουμε τη σημασία των λέξεων (φύση-δύση) και να φτάσουμε στην παραγωγή προτάσεων και κειμένων. Οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο, μέσα από ασκήσεις παρατήρησης, ευχάριστες δραστηριότητες και κατάλληλες ερωτήσεις θα ανακαλύψουν αφενός τι είναι ο γλωσσικός κώδικας, αφετέρου πώς μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε για να επιτύχουμε τους επικοινωνιακούς μας στόχους. Μέσα από γελοιογραφίες, διαφημίσεις, ανέκδοτα και γλωσσοπαίγνια, οι συμμετέχοντες θα συνειδητοποιήσουν πώς μπορούμε με την κατάλληλη χρήση του γλωσσικού κώδικα να ψυχαγωγηθούμε, να ενημερωθούμε, να γελάσουμε αλλά και να καλλιεργήσουμε τα συναισθήματά μας.

Δημήτρης Μπαλτάς
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Η ποίηση υπό το πρίσμα της ενσυναίσθησης:
Προκλήσεις και προτάσεις.

Είναι γεγονός ότι η ενσυναίσθηση αποτελεί θεμελιακή βάση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Έχει μελετηθεί και έχει οριστεί ποικιλοτρόπως. Οι περισσότεροι ορισμοί συγκλίνουν στην άποψη ότι η ενσυναίσθηση, ουσιαστικά, σημαίνει συναισθηματική ταύτιση με την ψυχική κατάσταση ενός άλλου ατόμου και κατανόηση της τελευταίας. Στη λογοτεχνία γενικότερα και, ειδικότερα, στην ποίηση η ενσυναίσθηση επιτελείται μεταξύ του γραπτού κειμένου και του αναγνώστη. Η αναγνωστική πρόσληψη του εκάστοτε λογοτεχνικού κειμένου κινητοποιεί τη συναισθηματική σκευή και ενεργοποιεί τα νοητικά αντανακλαστικά κατά τη διάρκεια της ερμηνείας και της νοηματοδότησης των προσλαμβανόμενων μηνυμάτων του κειμένου - πηγή από τον αναγνώστη - στόχο. Η ποίηση με τον κατεξοχήν υπαινικτικό, ελλειπτικό, συνυποδηλωτικό και κρυπτικό της λόγο, προκαλεί τον αναγνώστη να την “βιώσει”, να αναμετρηθεί μαζί της, να συναισθανθεί ό,τι το ποιητικό υποκείμενο μοιράζεται με εκείνον. Η συγκεκριμένη δράση έχει ως στόχο αφενός να παρουσιάσει

συνοπτικά στους εκπαιδευόμενους τους όρους «ενσυναίσθηση» και «ποίηση», και αφετέρου να τους εμπλέξει δημιουργικά, μέσω της επεξεργασίας επιλεγμένων ποιημάτων, σε έναν σχετικό διάλογο με κύριο ζητούμενο τον σχολιασμό της πρόκλησης συναισθημάτων και της εξωτερίκευσής τους από τον κάθε εκπαιδευόμενο. Για την υποστήριξη της εν λόγω δράσης θα προβληθούν - σχετικές με τα παρουσιαζόμενα ποιήματα - μικρού μήκους ποιητικές ταινίες και μελοποιημένη ποίηση. Αυτή η οπτικοακουστική πρόσληψη και παρουσίαση των ποιητικών κειμένων συμβάλλει τόσο στον γόνιμο διάλογο αλλά και στον εμπλουτισμό της οπτικής, από την οποία είναι δυνατόν να ιδωθεί το κάθε ποιητικό ή εν γένει λογοτεχνικό κείμενο.

Άννα Μπατιστάτου

Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η αναγέννηση των κυττάρων και η εξέλιξη της ζωής.

Με την ανακοίνωση αυτή προτείνεται η θεώρηση του βίου του κυττάρου ως μετωνυμία της ζωής γενικά. Η βασική ιδέα είναι ότι στην «μηχανική» της ζωής, στον τρόπο με τον οποίο αυτή λειτουργεί, συντηρείται, εξελίσσεται και εκπίπτει, αναγνωρίζονται βασικές αρχές οι οποίες συνήθως πιστώνονται στην ανθρώπινη βούληση και επιλογή. Με άλλα λόγια, η ανθρώπινη συνθήκη, παρότι είναι κατ'εξοχήν φθαρτή, εγγράφει μέσα της τους κώδικες της αντίστασης στην φθορά, της άμυνας έναντι των κινδύνων και της αναγέννησης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επιδερμίδα, της οποίας τα κύτταρα ακολουθούν μια συντεταγμένη πορεία μετάβασης από τις ενδότερες στις εξώτερες στιβάδες (ωρίμανση), πριν την τελική τους απόπτωση. Με αυτή την διαρκή λειτουργική τους μεταμόρφωση είναι σε θέση να εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες στο «μέσα» και στο «έξω» του οργανισμού. Κι έτσι, ενώ το δέρμα μοιάζει να είναι απλώς ένα όριο, ένα περίγραμμα, στην πραγματικότητα διαθέτει την υπερβατική δυνατότητα να γίνεται η ασπίδα που εγγυάται την προστασία των εσωτερικών ιστών από τον εξωτερικό εισβολέα, και συγχρόνως η οθόνη της απτικότητας, της επαφής με τον κόσμο και τα στοιχεία του, του αγγίγματος με τους άλλους ανθρώπους.

Το δέρμα διαθέτει και δυναμικούς μηχανισμούς αναγέννησης. Έτσι η επούλωση είναι μια απόλυτα φυσική διαδικασία, ώστε το τραύμα να νικιέται και η ζωή να συνεχίζεται.

Ξενοφών Μπήτσικας

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

«Εγώ».

Στο πρώτο από τα *contes indiens*^[1] του, ο Mallarmé διερευνά την αδυναμία και ταυτόχρονα τη βαθιά επιθυμία του να είναι κανείς ταυτόχρονα ο ίδιος και ο άλλος, ο *εαυτός* και ένας άλλος *αυτός*. Η βαναυσότητα του μύθου έγκειται στην επιτυχία του, λέει ο Clement Rosset^[2], καθώς η λαχτάρα του να είναι αυτό και το άλλο καταλήγει στο να μην είναι ούτε *αυτό* ούτε το *άλλο*. Το εργαστήριο θα προσεγγίσει ζητήματα διπλασιασμού, όπως το συμβάν και η συνέπειά του, το πραγματικό και η αντανάκλαση, το αντίγραφο, το υποκατάστατο, ο *εαυτός* και το *άλλο* (...) και την ανθρώπινη ιδιότητα να παρακάμπτει το πραγματικό.

^[1] Stéphane Mallarmé , Contes Indiens, L'insulaire, 1998

^[2] Rosset, Clement, Το πραγματικό και το διπλό του, Εκδ. Αρμός , ISBN 9789605274665

Σταύρος Νικολόπουλος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η τεχνολογική ελευθερία του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο πεδίο της σύγχρονης έρευνας συχνά εντοπίζεται η αμφίδρομη σχέση μεταξύ κοινωνικού αποκλεισμού και εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό, προσεγγίζονται σημαντικές διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού που αφορούν «ευάλωτες» ομάδες πληθυσμού, μεταξύ των οποίων ανήλικοι κρατούμενοι, πρόσφυγες, μετανάστες, μειονότητες. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι η ομάδα των ανήλικων κρατουμένων προκαλεί έντονο κοινωνικό ενδιαφέρον μόνο και μόνο με την σκέψη ότι ένα παιδί μεγαλώνει σε απομόνωση, μακριά από την οικογενείας του, την μητρική φροντίδα, την ασφάλεια της μητρικής αγκαλιάς: ένας έφηβος ζει αποκλεισμένος από το κοινωνικό γίνεσθαι, στερούμενος την ελευθερία του, την εκπαίδευσή του, τη γνώση, τα όνειρά του.

Μια ευαίσθητη κοινωνία οφείλει να αποτρέπει να παγιώνονται σε νέα παιδιά και εφήβους που βιώνουν μια σκληρή απομόνωση, χαρακτηριστικά μοναχικότητας, φόβου, κοινωνικής ανευθυνότητας και μισαλλοδοξίας, κοινωνικού αναλφαριθμητισμού. Προσπαθεί με όλα τα μέσα που διαθέτει να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ της δικής τους περικλειστής κοινωνίας που ζουν σήμερα και ενός αυριανού ελεύθερου ανοικτού κοινωνικού περιβάλλοντος. Μεριμνά να κατανοήσουν τα λάθη τους και να τους προετοιμάσει για μια καινούργια αρχή σπλισμένους με αυτοπεποίθηση και κοινωνική ευαισθησία, να τους δώσει εφόδια κοινωνικής ένταξης, απομακρύνοντας τον εφιαλτικό κίνδυνο να επιστρέψουν «πίσω», στον κόσμο της απομόνωσης, εκεί που ο μόνος φίλος τους είναι η μοναξιά και η μόνη ελπίδα τους η ελευθερία.

Στο πλαίσιο αυτής της κοινωνικής οφειλής, το παράδειγμα της περιόδου της πανδημικής απομόνωσης εμπνέει αισιοδοξία καθώς ανέδειξε ένα άλλο, διαφορετικό μέσο κοινωνικής αλληλεπίδρασης και μετάδοσης της γνώσης, αυτό της τεχνολογικής εγγύτητας και ψηφιακής εκπαίδευσης. Η επιστημονική και τεχνολογική ελευθερία αποτύπωσαν δράσεις αλληλεγγύης, αμοιβαίας κατανόησης και ατομικής ευθύνης σε ένα περιβάλλον παρατεταμένου εγκλεισμού. Πρόκειται αναμφίβολα για μια επιστημονική και τεχνολογική ελευθερία που εμπνέει αισιοδοξία, ελπίδα και προοπτική για το μέλλον των εγκλειστών στη δική του ή δική μας «φυλακή» ανηλίκων νέων μας.

Γιάννης Πανούσης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
MME και ο πολιτισμός της ειρήνης.

Η αιματηρή σύγκρουση Ρωσίας-Ουκρανίας αποδεικνύει ότι η μεταπολεμική κουλτούρα της υπέρβασης των όποιων διακρατικών διαφορών, μέσω της ειρηνικής συναίνεσης του διεθνούς δικαίου, και του σεβασμού στις διαχρονικές και

πανανθρώπινες αξίες, δεν φαίνεται να είναι σήμερα συμβατή με τις νεογεωπολιτικές φιλοδοξίες ορισμένων ισχυρών κρατών. Ο ΟΗΕ αν και είχε κηρύξει το έτος 2000 ως «Διεθνή χρονιά για τον πολιτισμό της ειρήνης» όχι μόνο απέτυχε στη διαχείριση της τότε κρίσης [και του πάντοτε εκκρεμούς Κυπριακού] ,αλλά και τώρα δείχνει αδύναμος κι αμήχανος να σταθεί εμπόδιο στους βομβαρδισμούς αμάχων. Επειδή η διαφύλαξη της ειρήνης πρέπει να κατοχυρωθεί ως πολιτισμικό κεκτημένο, οφείλουμε, ως Έλληνες κι ως Ευρωπαίοι, να διαχειριστούμε τις πληγές του πολέμου, αξιακά κι αποτελεσματικά, προς όφελος των επόμενων γενεών: Ούτε η ελευθερία ούτε οι (επιμέρους) ελευθερίες έχουν νόημα (και το χειρότερο: συχνά συμπληρώνουν τη βία) αν δεν υπερασπιζόμαστε τους ελεύθερους ανθρώπους. Η «δαιμονοποίηση» του Άλλου, οι άξονες Καλού - Κακού, τα πολιτισμικά στερεότυπα (και οι προκαταλήψεις) των συγκρούσεων, ο χακί ανθρωπισμός, διαβρώνουν τον οικουμενισμό του πανανθρώπινου γένους. Η παγκοσμιοποίηση του φόβου και της ανασφάλειας σηματοδοτεί γενίκευση ενός αισθήματος αβοηθησίας ότι δηλαδή ζούμε στον αιώνα της διακινδύνευσης και όχι της ευημερίας και της προόδου. Η εικονοποίηση των μαχών, η απευθείας μετάδοση των επιχειρήσεων, δίνει στη «δημοκρατία της πολυθρόνας και των κουμπιών» μια διάσταση video game και μια ψευδαίσθηση ότι μπορείς οποιαδήποτε στιγμή να γυρίσεις το μοχλό και να σταματήσει/τελειώσει το έργο. Δεν είμαστε πλέον όλοι «αδέλφια», ότι κι αν ισχυρίστηκαν οι υπερασπιστές της παγκοσμιοποίησης Το γεγονός ότι σήμερα δεν γίνονται σεβαστά, όχι μόνο τα ανθρώπινα δικαιώματα σε περίοδο ειρήνης, αλλά ούτε το ανθρωπιστικό δίκαιο σε περίοδο πολέμου, αλλά οδηγούμαστε σε «μανιαχικούς πολέμους» (με γενικευμένη, μέχρι τελικής πτώσεως και άνευ όρων, σύγκρουση), πρέπει να μας προβληματίσει ως ανθρώπινα όντα.

Τάσος Παπαδόπουλος
Newideas.gr

Η επικοινωνία στην εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της τεχνολογίας.

Κάτω από αυτόν τον γενικό τίτλο θα αναπτύξω το θέμα της σύγχρονης επικοινωνίας των νέων σήμερα μέσω των social media. Θα αναφερθώ αφενός στα θετικά στοιχεία και αφετέρου στα αρνητικά χαρακτηριστικά αυτής της επικοινωνίας. Στα θετικά εντάσσω το γεγονός ότι μηδενίζονται οι αποστάσεις και οι άνθρωποι μπορούν να έχουν οπτική και ηχητική επαφή με πολλούς φίλους ή συγγενείς, αλλά και τη διευκόλυνση των επαγγελματικών επαφών. Στα αρνητικά χαρακτηριστικά, εντάσσω την απομόνωση λόγω της απουσίας φυσικής επαφής και την αποξένωση των ανθρώπων.

Μάρθα Γ. Παπαδοπούλου
ΓΑΚ-Ιστορικό Αρχείο Ηπείρου
Η φυλακή ως χώρος πολιτισμού.

Η προσέγγιση της φυλακής ως χώρου πολιτισμού αναδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία των κτηριακών αυτών δομών κατά το παρελθόν αλλά και την αξιοποίησή τους στο παρόν και το μέλλον προκειμένου η πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας να συνδεθεί με την ιστορία και να αναδείξει μέσω των υποδομών νέες χρήσεις καινοτομίας και επιστήμης. Εξάλλου, η μετατροπή αυτών των κτηρίων σε μουσεία

(Αγγλία, Η.Π.Α) και κέντρα πολιτισμού ανασύρει μνήμες του παρελθόντος οι οποίες επαναπροσδιορίζονται μέσα από τη σχέση τους με την τοπική κοινωνία, την υψηλή επισκεψιμότητα των τουριστών αλλά και την περαιτέρω προβολή τους μέσα από τις εφαρμογές της τεχνολογίας.

Ειδικότερα, η προσέγγιση πρώην φυλακών και η αξιοποίησή τους ως μουσεία στην Ελλάδα, όπως το Μουσείο Τσιτσάνη ιδρυμένο στο χώρο των πρώην φυλακών Τρικάλων, το Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο/ πρώην φυλακές στην Αίγινα και οι φυλακές Ωρωπού ως Κέντρο Ιστορίας Δημοκρατίας και Δομών Πολιτισμού από το Δήμο Ωρωπού, θα δώσουν την ευκαιρία στους κρατούμενους να ασχοληθούν με τις τέχνες και την πολιτιστική κληρονομιά. Οι μαθησιακές αυτές εμπειρίες σε συνδυασμό με εκπαιδευτικές δράσεις ιστορικού περιεχομένου, όπως ξενάγηση μέσω της εικονικής περιήγησης με γυαλιά VR θα προσελκύσουν το ενδιαφέρον και θα συμβάλλουν ώστε οι κρατούμενοι να παραμείνουν αφοσιωμένοι στην μάθηση με νέες δεξιότητες.

Προκόπιος Παυλόπουλος
Τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας,
Ακαδημαϊκός, Επίτιμος Καθηγητής
Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ

*Για την «αυτογνωσία» στην εποχή μας:
«ενσυναίσθηση» και «αυτογνωσία».*

Όσο βαθαίνει, και μάλιστα σε πλανητική κλίμακα, η αβεβαιότητα και η εξ αυτής διαβρωτική αγωνία για την «ανθρώπινη μοίρα», μ' επίκεντρο την δυσοίωνα προοπτική της υπεράσπισης της αξίας του Ανθρώπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του, τόσο περισσότερο «πιεστικό» γίνεται το αίσθημα που νοιώθουμε να εντείνουμε την «άσκηση» στον «στίβο» της ανεπιτήδευτης και, κατά το δυνατόν, ολοκληρωμένης «αυτογνωσίας». «Άσκηση» η οποία, ιδίως για τον «Άνθρωπο της Δύσης», συγκεντρώνει πια όλα τα βασικά χαρακτηριστικά μιας «υπαρξιακής» άμυνας απέναντι στην φθορά και στην παρακμιακή διολίσθηση θεμελιωδών πτυχών της Δημοκρατίας μας και του Πολιτισμού μας.

Νικόλας Πρεβελάκης
Harvard University

Τι είναι η ενσυναίσθηση;

Σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο Northwestern, ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Μπαράκ είπτε: «Γίνεται πολύς λόγος σε αυτή τη χώρα για το ομοσπονδιακό έλλειμμα. Αλλά νομίζω ότι πρέπει να μιλήσουμε περισσότερο για το έλλειμμα ενσυναίσθησης - την ικανότητα να μπαίνουμε στη θέση κάποιου άλλου, να δεις τον κόσμο μέσα από εκείνους που είναι διαφορετικοί από εμάς - το παιδί που πεινάει, ο απολυμένος εργάτης χάλυβα, η μετανάστρια που καθαρίζει το δωμάτιο του κοιτώνα σου».

Τι είναι όμως ακριβώς η ενσυναίσθηση; Πώς λειτουργεί; Σε ποιο βαθμό η καλλιέργειά της μας βοηθάει πράγματι να βελτιώσουμε τον κόσμο; Για να απαντήσουμε σ' αυτές τις ερωτήσεις, θα εξετάσουμε τις διάφορους τύπους ενσυναίσθησης που συναντάμε στη σχετική βιβλιογραφία, από τον David Hume και τον Adam Smith ως τη σύγχρονη ψυχολογία. Θα εξετάσουμε κυρίως τη σχέση ανάμεσα στην ενσυναίσθηση και την

ηθική, μέσα από πρόσφατα κείμενα που αμφισβητούν την αξία της ενσυναίσθησης ως μέθοδο προσέγγισης του άλλου.

Λίνα Ρόζη
Πανεπιστήμιο Πατρών
Άννα Μαρία Χατζηστεφάνου
Φωτογράφος

Η εικόνα μου – η εικόνα των άλλων: Φωτογραφίζοντας με Polaroid.

«Για μένα, κύριε, το δράμα είναι όλο εκεί: στη συνείδηση που έχω - που έχει ο κάθε άνθρωπος, πως είναι ένας, ενώ είναι πολλοί μαζί. Με τούτον, είμαστε ένας, με κείνον, είμαστε άλλος. Κα παρόλα αυτά, έχουμε πάντα την ψευδαίσθηση πως είμαστε ο ίδιος για όλους, αυτός ο ένας που πιστεύουμε πως ενεργεί όλες μας τις πράξεις».

Λουίτζι Πιραντέλλο

Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα

Η εικόνα μας - η απεικόνιση του εαυτού μας - σε όλες τις διαφορετικές εκδοχές και αναπαραγωγές της - αυτό που οι άλλοι βλέπουνε από εμάς, μοιάζει με μια άυλη φωτογραφία σε αμέτρητες παραλλαγές. Είμαστε εμείς που ξεφεύγουμε διαρκώς από το βλέμμα των άλλων, μήπως γινόμαστε κάθε στιγμή (σε κάθε πόζα) «Άλλοι»; Στην ψηφιακή εποχή που ζούμε, η τεχνολογία μάς προσφέρει πολυάριθμες επιλογές για να κατασκευάσουμε την εικόνα μας (αλλά και την εικόνα των άλλων). Μπορούμε να διαγράψουμε, να αλλάξουμε, να παρέμβουμε σε ότι δεν μας αρέσει, να κατασκευάσουμε μια εικόνα που αισθανόμαστε ότι έχουμε τον απόλυτο έλεγχο της. Η τυπωμένη εκδοχή του πορτρέτου είναι πιθανό να μας ξενίζει, επειδή σε αντίθεση με τη δυνατότητα για διαρκή αλλαγή που μας προσφέρει η τεχνολογία, η εκτυπωμένη εικόνα έχει έναν πιο «οριστικό» χαρακτήρα.

Οι φωτογραφικές μηχανές Polaroid μάς επιβάλλουν έναν άλλο ρυθμό, καθώς όποια φωτογραφία τραβήξουμε τυπώνεται αμέσως και παίρνει έτσι ένα «οριστικό» σχήμα. Χρησιμοποιώντας μια τέτοια μηχανή πρέπει να σκεφτούμε πως να στηθούμε μπροστά από την κάμερα, η κάθε πόζα μοναδική αφού δεν μπορεί να διορθωθεί, ενώ επίσης η απτική εμπειρία της τυπωμένης εικόνας θα μας θυμίσει την εποχή του σκοτεινού θαλάμου και τη μαγεία της αργής εμφάνισης μιας φωτογραφίας πάνω σε ένα λευκό χαρτί.

Μέσα από το παιχνίδι της «επιμέλειας» των πορτρέτων συζητούμε μια σειρά από διαφορετικές ιδέες γύρω από την εικόνα του εαυτού μας, τον τρόπο που προβάλλουμε την εικόνα αυτή στους άλλους, αλλά και την εικόνα που οι άλλοι έχουν για εμάς.

Θανάσης Σακελλαριάδης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η συναισθηματική γλώσσα και οι νοητικές καταστάσεις των ζώων.

Είναι τα μη ανθρώπινα ζώα συνειδητά όντα - με επίγνωση ή αποτελούν «ζόμπι» ανίκανα να έχουν συνειδητές σκέψεις ή να βιώνουν συναισθήματα; Ορισμένοι επιστήμονες είναι πεπεισμένοι ότι μόνον τα ανθρώπινα ζώα είναι ικανά να έχουν συνείδηση. Πολλοί άλλοι, όμως, είναι εξίσου βέβαιοι ότι κάποια μη ανθρώπινα ζώα,

βιώνουν την εμπειρία συναισθημάτων και σκέψεων και ότι η συμπεριφορά τους καθοδηγείται από τον φόβο για τον κίνδυνο, την επιθυμία για μια καλή τροφή, ή την πεποίθηση ότι η τροφή πρέπει να λαμβάνεται σε συγκεκριμένο μέρος με μια ιδιαίτερη δραστηριότητα. Ένα μείζον φιλοσοφικό ζήτημα είναι το «πρόβλημα της ύπαρξης των άλλων νοών» (other minds problem), το οποίο ερωτά πώς είναι δυνατόν να κατανοήσουμε άλλους νόες διαφορετικούς από τον δικό μας, συμπεριλαμβανομένου και του νου των άλλων ειδών. Τελικά, οι ηθικές μας κρίσεις για το πώς πρέπει να μεταχειριζόμαστε τα άλλα είδη επηρεάζεται σοβαρά από την πεποίθησή μας αν έχουν συνείδηση;

Η επικοινωνιακή συμπεριφορά δεν αποτελεί ανθρώπινο μονοπώλιο. Πολλά ζώα επικοινωνούν με τους δικούς τους τρόπους. Όταν λ.χ. οι σκύλοι γρυλλίζουν, όταν τα ζώα που πάνε για σφαγή φωνάζουν απεγνωσμένα καθώς βρίσκονται σε προφανή κατάσταση πόνου, εμείς πολλές φορές περιοριζόμαστε να συμπεράνουμε με λογικό τρόπο ότι αυτά τα μη ανθρώπινα ζώα βιώνουν κάποια απλά συναισθήματα σαφώς υποδεέστερα των δικών μας. Είναι όμως έτσι; Επιπλέον, οι ηθολόγοι (οι επιστήμονες που μελετούν τη συμπεριφορά των ζώων), αναφέρουν ότι ορισμένα ζώα εκδηλώνουν όχι μόνο τα βασικά συναισθήματα όπως ο φόβος ή η επιθετικότητα, αλλά εκδηλώνουν και ειδικές πληροφορίες για σημαντικά ζητήματα όπως την αποφυγή του κινδύνου. Ως εκ τούτου καλό θα ήταν για επιστημονικούς αλλά και διδακτικούς λόγους, να επεξεργαστούμε τα ίδια δεδομένα με τα ζώα όπως επεξεργαζόμαστε τα ίδια τεκμήρια με τα συναισθήματα και τις σκέψεις των ατόμων του είδους μας.

Η σημερινή μας παρουσίαση μας έχει σκοπό να πραγματοποιήσει μια σύντομη αναδρομή στην αφηγηματικότητα των ανθρώπινων νοητικών καταστάσεων με κύρια αναφορά στον προβληματισμό μας για την ενδεχόμενη ύπαρξη νοητικών καταστάσεων και συναισθημάτων στα μη ανθρώπινα όντα.

Αθανάσιος Ν. Σαμαράς

Μυρσίνη Δογάνη

Πανεπιστήμιο Πειραιά

Ο φόβος στον τροχό των συναισθημάτων.

Αναγνωρίζοντας τα συναισθήματα στον λόγο, γιατί τα λόγια είναι (και) πράξεις.

Ενδεχομένως, όλοι έχουμε ακούσει σε κάποιο παιδικό παραμύθι τα «μαγικά λόγια»: «*Άμπρα Κατάμπρα*» που λέει ο μάγος ή η μάγισσα ώστε το ξόρκι να ολοκληρωθεί, ώστε αυτά που λέει ο μάγος ή η μάγισσα να πραγματοποιηθούν. Η φράση προέρχεται από την Εβραϊκή γλώσσα, και συγκεκριμένα από εβραϊκές προσευχές. Το «*ανρα*» σημαίνει: «θα δημιουργώ» και «*kehdabra*» σημαίνει: «όσο μιλάω». Δηλαδή, όλο μαζί: «*όσο μιλώ θα δημιουργώ/ I will create as I speak*».

Η ουσία αυτής της φράσης συνοψίζει την σκέψη ότι: Οι λέξεις, τα λόγια δημιουργούν πραγματικότητα, δηλαδή, οι σκέψεις, οι πεποιθήσεις, οι ιδέες που εκφράζουμε με λόγια δημιουργούν την προσωπική μας πραγματικότητα, δηλαδή τον κόσμο μας. Γίνεται αυτό και με τα συναισθήματα; Αφού έχουμε δώσει ονόματα στα συναισθήματα, άρα είναι λέξεις, μπορεί η αναγνώριση και η επικοινωνία των συναισθημάτων με λόγια να μας βοηθήσει να καταλάβουμε καλύτερα τον κόσμο μας και τον εαυτό μας;

Με οδηγό την θεωρία για τον τροχό των συναισθημάτων (wheel of emotions) του Robert Plutchik,, θα μιλήσουμε για τα βασικά και τα δευτερεύοντα συναισθήματα και

για την αναγνώριση τους στον λόγο μας και στον λόγο των άλλων. Η εστίαση θα αφορά στο συναίσθημα του φόβου, στα παράγωγα και στα αντίθετα του. Πότε φοβόμαστε; Πότε και πως φοβίζουμε; Ποιο είναι το αντίθετο του φόβου; Είναι η ασφάλεια ή μήπως είναι η οργή; Ποιες λέξεις επικοινωνούν φόβο και ποιες ασφάλεια ή οργή; Πως ο εκφοβισμός μπορεί να εκπυρσοκροτήσει; Ταυτόχρονα, με οδηγό την θεωρία για τις πράξεις λόγου (speech acts) θα δούμε πως τα λόγια στηρίζουν, κατευθύνουν και οργανώνουν την δράση, σε σημείο που ο ίδιος ο λόγος είναι πράξη. Η μεγάλη εικόνα είναι πως: Τα λόγια είναι πράξεις, τα συναισθήματα εκφράζονται με λόγια, άρα αναγνωρίζοντας με ακρίβεια τα συναισθήματα στον λόγο μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα τον κόσμο γύρω μας αλλά και τον κόσμο που δημιουργούν εκείνοι που έχουν την δύναμη να διαχέουν δημόσια τον λόγο τους στο ευρύ κοινό. Συνοπτική περιγραφή δράσης:

- Με την βοήθεια γραφιστικού υλικού, θα παρουσιαστεί ο τροχός των συναισθημάτων και θα υπάρξει εξοικείωση με την οπτική απεικόνιση.
- Θα ονομαστούν και θα οριστούν τα συναισθήματα μέσα από παραδείγματα και διαδραστικές ασκήσεις.
- Θα εξηγήσουμε πως τα αθροίσματα των βασικών συναισθημάτων δημιουργούν νέα συναισθήματα και πως αυτό μπορεί να το παρατηρήσει κάποιος στον εαυτό του ή/και στον διπλανό του.
- Θα συζητήσουμε πως τα συναισθήματα μπαίνουν σε λόγια και πως τα λόγια δεν είναι απλά λόγια αλλά γίνονται πράξεις.
- Επιδιώκεται μια ειδικότερη εστίαση στο συναίσθημα του φόβου, αλλά η δυναμική της ομάδας θα καθοδηγήσει την ζήτηση.

Ιωάννης Στεφανίδης
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ενσυναίσθηση στην κλινική πράξη – Ιατρική στα σωφρονιστικά ιδρύματα.

Ο ρόλος της ενσυναίσθησης είναι κεντρικός στην ιατρική κλινική πράξη. Έχει βασικά θετικό αντίκτυπο στη σχέση ιατρού - ασθενούς, με τον τρόπο αυτό διευκολύνει την εργασία του γιατρού και τελικά βελτιώνει την κατάσταση της υγείας των ασθενών. Σε ειδικές συνθήκες και σε ειδικές ομάδες ασθενών όπως στα σωφρονιστικά ιδρύματα η ενσυναίσθηση έχει ιδιαίτερα υψηλή θέση.

Η ανάλυσή της με διαδραστικό τρόπο στο πλαίσιο μιας δράσεως επί τόπου στο «Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Αυλώννα» έχει σίγουρα μεγάλο ειδικό βάρος.

Μαρίνα Τζακώστα
Πανεπιστήμιο Κρήτης και Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Γλωσσικά Déjà vu: Είναι αυτά που λέω όμοια με αυτά που ξέρω;

Η γλώσσα των νέων είναι συχνά το γλωσσικό 'πεδίο' πάνω στο οποίο δοκιμάζεται η ανθεκτικότητα όλων των νεωτερικών γλωσσικών στοιχείων (Ανδρουτσόπουλος 1997, Androutsopoulos 1998). Στην συζήτησή μας θα αναδείξουμε το γεγονός ότι όλα αυτά τα γλωσσικά στοιχεία τα οποία στην πραγματικότητα υπόκεινται σε κανόνες και αρχές καθολικές οι οποίες καθορίζουν τη διαχρονικότητα και ανθεκτικότητα αυτών των δομών (βλ. Τζακώστα 2020). Θα διαπιστώσουμε ότι όλα τα δεδομένα που θα σχολιάσουμε και τα οποία αφορούν τόσο τον προφορικό όσο και τον γραπτό λόγο οι

χρήστες κάνουν ασυνείδητες επιλογές που ικανοποιούν την οικονομία της γλώσσας τόσο σε επίπεδο γραμματικής όσο και σε επίπεδο χρήσης και θα διερευνήσουμε τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό. Ενδεικτικά παραδείγματα που θα σχολιάσουμε είναι δεδομένα α) ενσωμάτωσης και προσαρμογής δάνειων λέξεων (π.χ. κριντζάρω, φλεξάρω, μπιφ, ντελιβεράς), β) της επιλεκτικής χρήσης των Greeklish, γ) της απλοποιητικής και ελλειπτικής σύνταξης μηνυμάτων (π.χ. ππτ, δν ξρ, κλμρ, 4γ).

Νικολέττα Τσιτσανούδη – Μαλλίδη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελένη Μπούρου
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Άσε με να κάνω λάθος (στη γλώσσα)!

Η παρέμβασή μας επιχειρεί να αμφισβητήσει τον στιγματισμό του γλωσσικού λάθους ως «ταμπού» και ως εμπόδιο στην εξέλιξη της επικοινωνίας. Παράλληλα συνδέει το λάθος με τις έννοιες της ελευθερίας, της φαντασίας και της δημιουργίας, ακόμη και της ανταρσίας απέναντι σε κατεστημένες δομές, ασφαλώς και γλωσσικές. Ο φόβος για την πρόληψη ή την αποφυγή του λάθους ενδεχομένως οδηγεί σε αναστολή της επικοινωνιακής πρωτοβουλίας από την πλευρά του ομιλητή που αναγκάζεται να σιωπήσει, ώστε να αποφύγει τη δημόσια αποκάλυψη της υποτιθέμενης κατωτερότητάς του. Και μια επικοινωνία σε αναστολή ή σε εγκατάλειψη, ενδεχομένως ισοδυναμεί με μια μειοδοσία απέναντι στη διεκδίκηση της βαθιάς κατανόησης, αλλά και με μια πιθανή εγκατάσταση παθητικότητας απέναντι στις εξουσίες και τις δικές τους ρητορείες.

Η συνηγορία και η υπεράσπιση του λάθους, πόσο μάλλον του λάθους στη γλώσσα, μπορεί να λειτουργήσει ως μία πύλη εισόδου στην βαθύτερη γνώση του άλλου και των μηχανισμών που ελέγχουν την μετέπειτα πορεία του οχήματος της γλώσσας. Μέσω της από - ενοχοποίησης των φυσικών χρηστών της γλώσσας μπορεί κανείς να φανεί χρήσιμος στη βελτίωση και εμπλουτισμό του γλωσσικού τους επιπέδου, χωρίς μία τέτοια «επιείκεια» να σημαίνει παραίτηση.

Παναγιώτης Χαλδαίος
Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής
και Ισότητας των Φύλων/ΚΕΘΙ
Λόγος και εικόνα στα ΜΜΕ ως φορείς έμφυλων στερεοτύπων.

Τα έμφυλα στερεότυπα ενυπάρχουν, ενδεχομένως, και προβάλλονται μέσα από «μηνύματα» διαφήμισης, ενημέρωσης, πολιτισμού που δεν φαίνεται αρχικά να έχουν ως περιεχόμενό τους τις αναφορές στα φύλα και τις αντιλήψεις/απόψεις σχετικά με αυτά και τις μεταξύ τους σχέσεις. Η πρόταση αφορά ένα βιωματικό εργαστήριο όπου οι συμμετέχοντες χωρισμένοι σε ομάδες - ανάλογα με τον αριθμό τους - θα αναλύσουν διαφορετικά μηνύματα (από διαφημίσεις, τραγούδια, αναπαραστατικές τέχνες κ.ά.) αναζητώντας όχι μόνο τα έμφυλα στερεότυπα που κρύβονται αλλά και την διερεύνηση της σχέσης αυτών με το αντικείμενο στο οποίο τα μέσα αναφέρονται.

Ο στόχος είναι, λόγω και του περιορισμού στον χρόνο, περισσότερο η ευαισθητοποίηση των μελών της ομάδας στην αναγνώριση της συχνής χρήσης ενός «μηνύματος» για την διαμόρφωση ή/και συντήρηση μιας παγιωμένης κουλτούρας που αναφέρεται στις έμφυλες διακρίσεις/έμφυλα στερεότυπα. Η ανίχνευση της δυνατότητας αυτής και όχι τόσο η αξιολόγησή της έχει ιδιαίτερη σημασία στην ομάδα (νέοι άνδρες κρατούμενοι) ως πρώτο βήμα κατανόησης μιας πραγματικότητας που σε μεγάλο βαθμό τους αφορά και διαμορφώνει το σύστημα αξιών που περιβάλλει την καθημερινότητά τους.

Συνοπτική περιγραφή: 10' γνωριμία της ομάδας και περιγραφή της διαδικασίας, 30' συζήτηση και ανάλυση εντός της ομάδας / ομάδων (1 ή 2 ομάδες) ενός κειμένου (από έντυπο ηλεκτρονικό τύπο, ειδησεογραφικού ή διαφημιστικού) ή ενός τραγουδιού ή ενός εικαστικού μηνύματος (φωτογραφία, αφίσα) και αναγνώριση (ή όχι) μεταφοράς έμφυλων στερεοτύπων μέσω αυτού, 10' κλείσιμο - συζήτηση στην ολομέλεια.

Γιάννης Χριστάκος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
«Γνωρίζοντας» τον φίλο μου.

Η ετερογένεια των κρατούμενων είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των σωφρονιστικών καταστημάτων, αφού οι κρατούμενοι φέρνουν σε αυτές μια ποικιλία γλωσσών, πολιτιστικών παραδόσεων, δεξιοτήτων και ενδιαφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό, η γνώση και η αποδοχή του "άλλου" είναι ζωτικής σημασίας για τη διαχείριση της διαφορετικότητας αλλά και την πρόληψη αντικοινωνικών συμπεριφορών και κρίσεων. Οι τέχνες θα μπορούσαν να είναι ένα ιδανικό μέσο για να εξερευνηθεί η ανθρώπινη ποικιλομορφία.

Στο εργαστήριο «Γνωρίζοντας» τον φίλο μου οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε ζεύγη. Ζητείται να καθίσουν ο ένας απέναντι από τον άλλο, να παρατηρήσουν προσεκτικά τα χαρακτηριστικά του προσώπου που έχουν απέναντι και να αποδώσουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου δημιουργώντας το σκίτσο/πορτρέτο του άλλου χρησιμοποιώντας μολύβια και χαρτιά στην πορεία χρωματίζουν και ανταλλάσσουν τα σχέδια τους.

Στόχος είναι ο κάθε συμμετέχων να παρατηρήσει, να συλλάβει και να αναπαραστήσει την ταυτότητα του άλλου προκειμένου να τον «γνωρίσει» και να αποδεχτεί τις ατομικές του διαφορές. Τα δυνατικά οφέλη σε όσους εμπλέκονται στην παραπάνω διαδικασία είναι να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους και την οπτική τους αντίληψη, να εκτιμήσουν τα προσωπικά χαρακτηριστικά του άλλου και να δεχθούν τη διαφορετικότητά του, να αναπτύξουν σχέσεις μεταξύ τους και να αντιληφθούν καλύτερα την εικόνα τους μέσα από τα μάτια των άλλων.